

שער 2

תשוקה דיסציפלינרית

מתמטיקה אהובתי

דורון גרינשטיין מורה ורכז מתמטיקה, ברנקו וייס איתן

אחת השאלות הגדולות בחינוך היא "מיהו המורה הטוב?" שאלה זו, כמו כל שאלה גדולה אחרת, מורכבת מסדרה של תתי-שאלות קטנות וממוקדות יותר, שמענה להן עשוי לפתוח צוהר חדש להבנה טובה ושלמה יותר של דמות המחנך הרצוי והראוי. ברצוני לתהות על תת-שאלה חשובה ומעניינת: באיזה אופן תשוקתו של המורה לתחום הדעת שהוא מלמד משפיעה על הצמיחה וההתפתחות בבית הספר? אנסה להשיב על שאלה זו, אבל ראשית אבקש להגדיר מהי תשוקה.

הפילוסוף ברוך שפינוזה היטיב לזהות את ההשתוקקות כמאפיין אנושי, קמאי, נבדל ממהויות אחרות. שפינוזה הבחין בין יצר, רצון ותשוקה: היצר כמייצגן של כל התאוות למנעמי הגוף; הרצון - ככמיהה לסיפוק הצרכים הנפשיים; והתשוקה - הנעלה על כולן - היא היצר ו/או הרצון, המודעים לעצם היותם כאלה. לפי הגדרה זו אדם בעל תשוקה לדבר - גשמי או רוחני - **יודע ומבין** שהוא צריך או רוצה/ התשוקה מתגלה אפוא כמהלך שבו האדם מביט אל תוך עצמו ועורך בירור פנימי עמוק המבהיר לו את זיקתו החזקה לדברים.

אני אוהב מתמטיקה ומודע לכך. אהבה זו תרמה ודאי תרומה מכרעת להצלחתי בלימודים וגם השפיעה על בחירתי בהוראת המתמטיקה כעיסוקי לחיים. אני זוכר איך כילד רך בשנים הלכתי שבי אחר יופייה של "מלכת המדעים": הלוגיקה הסדורה, האסתטיקה של הגאומטריה, השימושיות והרלוונטיות מזה מול ההפשטה והריחוק מן המוחשי מזה, הפכו עבורי את לימודי המתמטיקה לחוויה אינטלקטואלית מרגשת, נפלאה ובעלת משמעות ייחודית. תשוקה זו עיצבה גם את חיי הבוגרים, וכיום אני יכול לומר במידה רבה של ביטחון שמשכיכה-מודעת זו עיצבה אותי כאדם סקרן, ביקורתי, הגיוני ובעל רגישות אסתטית מפותחת. במילים אחרות, תשוקתי למתמטיקה השפיעה על הרבדים היסודיים ביותר של מבנה האישיות שלי, זהותי ומימושי העצמי.

כאדם משתוקק אני יודע להצביע בדיוק על הרגע שבו הבחנתי בתשוקתי לראשונה. המורה חיה מכיתה וי-6 הציתה בי את אהבת המתמטיקה. אני זוכר את הזיק בעיניה - שלא כבה גם לאחר עשרים שנות הוראה - בכל פעם שהתייצבה מול הלוח ופתרה להנאתה (ולהנאתי) בעיות בחשבון. סגנון הוראתה היה חווייתי, אנרגטי, שמח, תאטרלי ושוטף. היה בו משהו מידבק. עבורנו התלמידים היא התבלטה כמשב רוח מרענן ומרגש בין המון מורים אפרוריים, אנמיים ומשעממים שאף פעם לא ניסו לרתק אותנו, שלא היה להם שום ניצוץ בעיניים. בניגוד למורים נעדרי התשוקה, חיה הבינה שהיא אהבת מתמטיקה והיה חשוב לה שאנחנו נדע זאת. היה לה ברור שלהתלהבותה ולהתפעלותה האותנטית מן החומר, וגם לסגנון הוראתה הקולח והלבבי, תהיה השפעה מעצבת, מצמיחה וחיובית על תלמידיה. בתבונה ובטבעיות היא הצליחה להלך עלינו קסם ואגב כך לגרום לרבים מאתנו להתאהב קצת באהבתה שלה. היא לא הכריחה אותנו לקחת חלק בריקוד המתמטי - אי-אפשר לחייב להשתוקק - אלא רק עוררה אותנו להאמין שייתכן שהריקוד אינו קשה כמו שחשבנו. היא רק פיתתה אותנו להתבונן בה שואבת עונג מן המתמטיקה והזמינה אותנו לחשוב על הרעיון שאולי, רק אולי, מדובר באמת בריקוד נפלא ומהנה.

כשאני חושב על מחנך משתוקק אני חושב על חיה ועל שלמה המלך. בכמה שורות אלמותיות טבע בעל שיר השירים את אחד המשפטים היפים והעמוקים ביותר בעברית, והצביע בו על האופן המיוחד שיש לעורר את התשוקה: "השִׁבְעֵתִי אֶתְּךָ, בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם, בְּצִבְאוֹת אוֹ בְּאֵילוֹת הַשָּׂדֶה, אִם תִּעְרֶוּ וְאִם תִּעוֹרְרוּ אֶת הָאֵהָבָה עַד שֶׁתִּחַפֵּץ" (שיר השירים ב', 7).

הדוברת בשיר משביעה את בנות ירושלים שלא תחשנה את אהבתן. במבט ראשון דומה שרגש האהבה מוצג כמהות פנימית, סובייקטיבית, סגורה ובלתי נגישה, אך מכלל לאו אתה שומע הן: אף שהבנות מתבקשות שלא לעורר את האהבה טרם זמנה, הדוברת נוטלת לעצמה את תפקיד המחנכת ופועלת כמעוררת מודעות לאהבה. משפט זה חוזר על עצמו בניסוחים שונים פעמים מספר לאורך המגילה, ולא בכדי. בעל המגילה מבקש לגלות לנו משהו יסודי על אופייה הנבדל של ההשתוקקות: השתוקקות אמתית לעולם לא תישמר בסוד; התשוקה במהותה היא כוח מתפרץ המבקש לבקוע מתוך ד' אמות, להגיע אל לבבות בני האדם, לחדור אליהם ולהכות בהם שורש. מעורר המודעות הוא איש בשורה חדור תחושת שליחות - המאוהבת בשיר מגלה את צפונות לבה ומשמשת לחברותיה מקור השראה אמין. מכאן שהדוברת - בדיוק כמו המורה חיה - היא מחנכת בעלת תשוקה.

תפקידו הצנוע של המורה בעל התשוקה הוא אפוא לזרוע את זרעי ההשתוקקות בלבבות תלמידיו, בבחינת "שלח לחמך על פני המים". עבור המורה המשתוקק והמודע, המעשה החינוכי הוא תהליך מתמשך של הכשרת הלבבות. זה בדיוק מה שאני משתדל לעשות במהלך שיעורי מתמטיקה: לעורר בקרב תלמידיי מודעות ליכולתם, להצמיח בהם אמונה כי טמון בהם פוטנציאל לאהבת המתמטיקה, לומר להם נכוחה, במעשה ולא רק במילים: "הביטו בי, אני נהנה מאוד ללמוד וללמד אתכם מתמטיקה - מדובר במקצוע מסעיר - אני אוהב אותו מאוד". למעשה, בתחום דעת שבאופן מסורתי נתפס כמורכב וקשה לעיכול התשוקה חשובה שבעתיים, ועל המורה מוטלת משימה מוסרית עצומה: לעורר אמונה דווקא במקום שבו לא פעם חדרי הלב כבר נעלו, שערי הרצון כבר נסגרו, פתחי היצירתיות נאטמו וחדוות הלמידה נמוגה.

היות שתשוקה היא עניין סובייקטיבי-פנימי, הרי עבור המורה המשתוקק היא ניתנה כמתנת-חינם שמקורה אינו ידוע. כמעט מיותר לציין ששום השתלמות או הכשרה פורמלית לא תיתנה למורה מתנה שכזו. יתרה מכך - באופן תאורטי מורה יכול להיחשב פדגוג נפלא - כזה המכיר שיטות הוראה מגוונות ובעל השכלה מתאימה. אלא שאין בכך די, שהרי אין כל ערובה שהוא יוציא את יכולותיו מן הכוח אל הפועל. דומה שבתשוקה טמון גם הכוח המניע ליצירתיות ולחדשנות, ליזמות ו**להענקת נראות** למעשה החינוכי. המורה המשתוקק יעסוק, יבדוק, יפתח, יחקור וילמד את תחום הוראתו בקדחתנות, מתוך שאיפה להעצים ולהאדיר ולהצמיח את עצמו. היש ספק שתלמידיו יצאו נשכרים מכך? לא זו גם זו: הוראה המושתתת על התפעלות ומעורבות אישית מצד המורה מעתיקה את הפדגוגיה כולה מן המישור העיוני-פורמלי לשדה הרגשי-אישי: המורה אינו עוד "צינור מנוכר להעברת ידע" אלא אדם כריזמטי, פתוח ורגיש, הפותח לתלמידיו צוהר ואפשרות להצצה לתוך עולמו הפנימי והנהדר.

לבסוף, אין לי ספק שהמורים הזוכים להערכה הגדולה ביותר מצד תלמידיהם הם בדיוק אותם מורים המהווים מודל לחיקוי, מקור השראה ונתפסים כמבוגרים משמעותיים, כאלה שהטביעו חותם ושיצרו קשר בלתי-אמצעי.

מן הכתוב לעיל מתברר שהתשוקה לתחום הדעת, במלוא מופעה, היא זו המקפלת בתוכה גם את התשוקה **להורות, להתפתח, להעניק ולשתף**/ לצערנו- לא תמיד יש זהות בין התשוקה להוראה לבין התשוקה לתחום הדעת. זכורים לי לא מעט מרצים ומורים אשר ללא ספק בערה בהם אש דיסציפלינרית, אך אופן ההוראה שלהם היה משמים ותפל ואולי טוב היו עושים לו היו בוחרים שלא להורות. היות שתשוקה ניתנת לדיכוי, כל מערכת חינוכית צריכה לבסס לעצמה פדגוגיה וניהול מחזקי-תשוקה. בתי הספר צריכים לאתר את המורים המשתוקקים ולהעלותם על נס. יש לנתבם לתפקידי הדרכה והובלה שהרי ייחודה של התשוקה הוא בכוח הרצון הגלום בה לשיתוף בשפע רוחני ועיוני. סוד גלוי הוא שבמערכת החינוך יש לא מעט "מורים שחוקים", והמורים המשתוקקים עשויים לשמש עבורם כחומר בעירה שיצית מחדש ויזכיר להם את הסיבות האמתיות לבחירה במקצוע ההוראה. הוראת עמיתים, שיח מקצועי מאתגר, פדגוגיה חדשה, צפייה במהלכי שיעור - כל אלה בכוחם לחשוף את הניצוץ שכבה ולהבעירו בשנית, שהרי אף פעם לא מאוחר להשתוקק ולאהוב. ■